Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2014, sp. zn. 21 Cdo 987/2013, ECLI:CZ:NS:2014:21.CDO.987.2013.1

Číslo: 67/2014

Právní věta:

Zamítá-li soud žádost o ustanovení zástupce (§ 30 o. s. ř.) žalobci, jenž podal u soudu žalobu, která trpí vadami, bránícími pokračovat v řízení, může ho ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 o. s. ř. usnesením vyzvat, aby žalobu opravil nebo doplnil, teprve v době, kdy usnesení o zamítnutí žádosti je v právní moci.

Účastník občanského soudního řízení uplatňuje ve smyslu ustanovení § 138 odst. 1 o. s. ř. právo svévolně tehdy, činí-li procesní úkony nikoliv v zájmu ochrany svých subjektivních práv, ale jen zlovolně (při vědomí, že tím svá práva neochrání a ani ochránit nechce) a se záměrem způsobit jinému škodu nebo jinou újmu, popřípadě alespoň procesní obtíže. O zřejmě bezúspěšné uplatňování práva jde ve smyslu ustanovení § 138 odst. 1 o. s. ř. zpravidla tehdy, je-li již ze samotných údajů (tvrzení) účastníka nebo z toho, co je soudu známo z obsahu spisu nebo z jiné úřední činnosti nebo co je obecně známé, bez dalšího nepochybné, že požadavku účastníka nemůže být vyhověno. O zřejmě bezúspěšné uplatňování (řádného nebo mimořádného) opravného prostředku pak jde zejména tehdy, jestliže byl podán opožděně, osobou, která k němu není (subjektivně) oprávněna, nebo je objektivně nepřípustný, nebo jestliže (s přihlédnutím ke všemu, co je soudu známo) je bez dalšího nepochybné, že opravný prostředek nemůže být úspěšný.

Pro závěr, zda jde o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování práva ve smyslu ustanovení § 138 odst. 1 o. s. ř., platí v řízení před soudem prvního stupně, v odvolacím řízení nebo v dovolacím řízení vždy shodná hlediska.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 26.02.2014

Spisová značka: 21 Cdo 987/2013

Číslo rozhodnutí: 67

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Žaloba pro zmatečnost

Předpisy: § 138 odst. 1 o. s. ř. ve znění do 31.12.2012
§ 232 odst. 1 o. s. ř. ve znění do 31.12.2012
§ 234 o. s. ř. ve znění do 31.12.2012
§ 235 odst. 2 o. s. ř. ve znění do 31.12.2012
§ 30 o. s. ř. ve znění do 31.12.2012
§ 43 odst. 1 o. s. ř. ve znění do 31.12.2012

§ 43 odst. 2 o. s. ř. ve znění do 31.12.2012

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobci a) a b) podali dne 3. 10. 2011 u Krajského soudu v Brně žaloby pro zmatečnost proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 1. 2011 ve výroku, kterým bylo potvrzeno usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 30. 9. 2010. K odůvodnění žalob uvedli, že řízení „trpí takovými vadami, jež představují porušení základních principů ovládajících řízení před soudy“, a že jim bylo „odňato právo na spravedlivý proces“, a požádali o přiznání osvobození od soudních poplatků a o ustanovení zástupce z řad advokátů.

K r a j s k ý s o u d v Brně – poté, co usnesením ze dne 10. 4. 2012 vyzval žalobce a) a b) k opravení a doplnění žaloby ve lhůtě deseti dnů – usnesením ze dne 2. 5. 2012 zamítl žádost žalobců a) a b) o „ustanovení zástupce a osvobození od soudních poplatků pro řízení o žalobách pro zmatečnost“ a žádost žalobců a) a b) o „prodloužení lhůty k odstranění žalobních vad, určené usnesením ze dne 10. 4. 2012, a rozhodl, že „žaloby se odmítají“ a že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Dospěl k závěru, že žalobci a) a b) podali žaloby pro zmatečnost „nikoliv proto, že zde existují nějaké skutečnosti zakládající důvody pro podání žalob pro zmatečnost, nýbrž pouze proto, že právní řád upravuje teoretickou možnost využít mimořádný opravný prostředek v podobě podání žaloby pro zmatečnost“, a že „obsahy podaných zmatečnostních žalob neumožňují učinit závěr, že nejde o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování práva, ba právě naopak“; žádosti žalobců a) a b) o ustanovení zástupce z řad advokátů a o osvobození od soudních poplatků proto musely být „pro nesplnění podmínek upravených v ustanovení § 30 odst. 1 a § 138 odst. 1 o. s. ř.“ zamítnuty a nelze vyhovět ani žádosti o prodloužení lhůty k doplnění žaloby do doby ustanovení zástupce. Vzhledem k tomu, že žalobci a) a b) přes výzvu soudu „neodstranili elementární nedostatky“ žalob pro zmatečnost (žalobci nezdůvodnili včasnost žalob, skutkově nevylíčili „ani jeden z přípustných zmatečnostních důvodů“ a není „zřejmý rozsah napadení“ usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 1. 2011) a že tyto nedostatky brání pokračování v řízení, soud prvního stupně žaloby pro zmatečnost podle ustanovení § 235a odst. 2 „ve spojení s ustanovením § 43 odst. 2, větou první,“ o. s. ř. odmítl.

K odvolání žalobců a) a b) V r c h n í s o u d v Olomouci usnesením ze dne 20. 9. 2012 rozhodl o odmítnutí odvolání směřujícího proti usnesení soudu prvního stupně ve výroku, jímž byla zamítnuta žádost o „prodloužení lhůty k odstranění žalobních vad, určené usnesením ze dne 10. 4. 2012“; v dalších výrocích potvrdil usnesení soudu prvního stupně a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud dospěl shodně se soudem prvního stupně k závěru, že žaloby pro zmatečnost jsou „zjevně bezúspěšné“, a že proto žalobcům a) a b) nelze přiznat osvobození od soudních poplatků a ustanovit zástupce z řad advokátů. Protože žaloby pro zmatečnost trpí „základními vadami“, které soud prvního stupně „ve svém usnesení správně vymezil a vedl žalobce k jejich odstranění, což žalobci opět nesplnili“, soud prvního stupně správně žaloby pro zmatečnost odmítl. Odvolání proti usnesení soudu prvního stupně ve výroku, jímž byla zamítnuta žádost o „prodloužení lhůty k odstranění žalobních vad, určené usnesením ze dne 10. 4. 2012“, bylo odmítnuto podle ustanovení § 202 odst. 1 písm. a) o. s. ř.

Proti tomuto usnesení odvolacího soudu ve výroku, kterým bylo potvrzeno usnesení soudu prvního stupně o odmítnutí žalob pro zmatečnost, podali žalobci a) a b) dovolání. Namítají, že soudy měly „řádně přezkoumat“ jejich žádosti o osvobození od soudních poplatků a o ustanovení zástupce z řad advokátů pro řízení o žalobách pro zmatečnost, že soudy rozhodly o zamítnutí žádostí o osvobození od soudních poplatků a o ustanovení zástupce z řad advokátů současně s odmítnutím žalob pro vady, aniž by jim daly možnost odstranit vady žalob v době po pravomocném zamítnutí žádostí o

osvobození od soudních poplatků a o ustanovení zástupce z řad advokátů, a že podání žalob pro zmatečnost nelze pokládat za svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování práva. Žalobci a) a b) navrhli, aby dovolací soud zrušil v napadeném výroku usnesení soudů obou stupňů a aby věc vrátil v tomu odpovídajícím rozsahu soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Dovolání proti usnesení odvolacího soudu žalobci a) a b) podali prostřednictvím advokáta Mgr. P. P., který jim byl ustanoven „pro řízení o dovolání" (současně s přiznáním osvobození od soudních poplatků pro řízení o dovolání) usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 25. 2. 2013. Své rozhodnutí soud prvního stupně zdůvodnil tím, že „v předcházejícím řízení o žalobách pro zmatečnost byla žádost žalobců o osvobození od soudních poplatků a o ustanovení zástupce pravomocně zamítnuta na podkladě závěrů soudů o zřejmě bezúspěšném uplatňování práva formou žalob pro zmatečnost", že však „tento závěr na nynější řízení o dovolání vztáhnout nelze, neboť dovoláním je napadeno usnesení, kterým bylo potvrzeno usnesení o odmítnutí žalob pro zmatečnost pro jejich vady a proti takovému rozhodnutí je dovolání objektivně přípustné"; poměry žalobců a) a b) odůvodňují jejich osvobození od soudních poplatků v plném rozsahu.

N e j v y š š í s o u d rozhodnutí soudů obou stupňů zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) projednal dovolání podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů účinných do 31. 12. 2012, neboť napadené usnesení bylo vydáno v době do 31. 12. 2012 (srov. Čl. II bod 7 zákona č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony). Po zjištění, že dovolání proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu bylo podáno ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř. oprávněnými osobami (účastníky řízení) a že jde o usnesení, proti kterému je podle ustanovení § 239 odst. 3 o. s. ř. dovolání přípustné, přezkoumal napadené usnesení ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř. bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.) a dospěl k závěru, že dovolání je zčásti opodstatněné, že řízení před soudy je postiženo vadou uvedenou v ustanovení § 229 odst. 3 o. s. ř. a že rozhodnutí soudů je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Žalobu pro zmatečnost, kterou žalobci a) a b) podali proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 1. 2011 u soudu dne 3. 10. 2011, je třeba i v současné době – jak vyplývá z ustanovení čl. II bodu 6 zákona č. 404/2012 Sb. – projednat a rozhodnout (stejně jako dovolání podané v projednávané věci) podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, účinném do 31. 12. 2012.

Žaloba pro zmatečnost je podání, kterým se zahajuje řízení před soudem o mimořádném opravném prostředku. Žaloba pro zmatečnost musí obsahovat kromě obecných náležitostí podání uvedených v ustanovení § 42 odst. 4 o. s. ř. také označení rozhodnutí, proti němuž směřuje, v jakém rozsahu je napadá, důvod žaloby (důvod zmatečnosti), vylíčení skutečností, které svědčí o tom, že je žaloba podána včas, označení důkazů, jimiž má být důvodnost žaloby prokázána, jakož i to, čeho se ten, kdo podal žalobu, domáhá (srov. § 232 odst. 1 o. s. ř.).

Rozsah, ve kterém žaloba pro zmatečnost napadá rozhodnutí, proti němuž tento mimořádný opravný prostředek směřuje, je ve smyslu ustanovení § 232 odst. 1 o. s. ř. označen tehdy, jsou-li k tomu zvoleny takové identifikátory, z nichž je (ve svém souhrnu) nepochybně zřejmé, zda je rozhodnutí napadeno ve všech nebo jen některých výrocích, popřípadě jaké z více výroků rozhodnutí jsou napadeny.

V projednávané věci bylo z podání žalobců a) a b) již za řízení před soudem prvního stupně obsahově zřejmé, že žalobci napadají žalobami pro zmatečnost usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 1. 2011 ve „výroku II“, tedy ve výroku, kterým bylo potvrzeno usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 30. 9. 2010. Žaloby pro zmatečnost podané žalobci a) a b) tedy nebyly vadné proto, že by neobsahovaly označení rozsahu, v jakém bylo žalobou pro zmatečnost napadeno usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 1. 2011.

Uvedení důvodu žaloby pro zmatečnost v sobě zahrnuje požadavek, aby žaloba obsahovala jeho – po skutkové stránce (dostatečně určité a srozumitelné) – vylíčení tak, aby bylo nepochybné, jaký z důvodů zmatečnosti uvedených v ustanovení § 229 o. s. ř. se uplatňuje a v čem důvod zmatečnosti spočívá, tedy aby bylo možné taková skutková tvrzení subsumovat pod některý ze zákonem stanovených důvodů zmatečnosti; nepostačuje pouhý odkaz na ustanovení zákona, ve kterém je důvod zmatečnosti obsažen. Lze proto souhlasit se závěrem odvolacího soudu, že takovým způsobem uplatňovaný důvod zmatečnosti žalobci a) a b) v žalobě pro zmatečnost neuvedli, když toliko odkazovali všeobecně na „vady řízení“ či „odnětí práva na spravedlivý proces“. Závěr odvolacího soudu, že žaloby pro zmatečnost trpí v uvedeném rozsahu vadou, jež bránila pokračování v řízení, je proto správný.

Požadavek na vylíčení skutečností, které svědčí o tom, že žaloba pro zmatečnost je podávána včas, v sobě zahrnuje uvedení takových skutkových okolností, jež umožňují závěr o tom, zda žaloba je podána ve lhůtě uvedené v ustanovení § 234 o. s. ř. V projednávané věci – jak vyplývá z obsahu spisu – žalobou napadené usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 1. 2011 nabylo právní moci (podle potvrzení vyznačeného ve spise) dnem 4. 3. 2011 a žalobci a) a b) proti němu vznesli dovolání, které bylo podáno k přepravě u držitele poštovní licence dne 30. 3. 2011 a o němž bylo rozhodnuto (až v době po podání žalob pro zmatečnost) usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2012. S přihlédnutím k tomu, jaká je nejkratší lhůta pro podání žaloby pro zmatečnost uvedená v ustanovení § 234 o. s. ř., a k právní úpravě obsažené v ustanovení § 235 odst. 2 o. s. ř. (k tomu srov. též právní názor uvedený v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1107/2007, které bylo uveřejněno pod č. 129 v časopise Soudní judikatura, ročník 2008), je v této věci nepochybné, že žaloby pro zmatečnost nebyly (nemohly být) podány opožděně. Závěr soudů o tom, že žaloby pro zmatečnost trpí v tomto směru vadou, jež brání pokračování v řízení, proto nemůže obstát.

Z výše uvedeného vyplývá, že rozhodnutí odvolacího soudu je z hlediska shledaných vad žaloby bránících pokračování v řízení správné toliko ohledně závěru o vadě žaloby spočívající v absenci skutkového vylíčení důvodu zmatečnosti. To by samo o sobě mohlo vést k závěru, že (z celkového pohledu) rozhodnutí odvolacího soudu o vadnosti žalob pro zmatečnost je správné, neboť z uvedeného důvodu, na kterém je rovněž založeno, z hlediska právního posouzení obstojí.

Dovolatelé dále soudům vytýkají, že rozhodly o odmítnutí žalob pro zmatečnost podle ustanovení § 43 odst. 2 o. s. ř. (za použití ustanovení § 235a odst. 2 o. s. ř.) současně se zamítnutím žádostí o osvobození od soudních poplatků a o ustanovení zástupce z řad advokátů, takže žalobci a) a b) po pravomocném zamítnutí jejich žádostí již neměli žádný „časový“ prostor k tomu, aby mohli vady žaloby odstranit jinak (například prostřednictvím zvoleného zástupce). Uvedené námitce je třeba přisvědčit. Zamítá-li totiž soud žádost o ustanovení zástupce žalobci, jenž podal u soudu žalobu, která trpí vadami, bránícími pokračovat v řízení, může ho ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 o. s. ř. usnesením vyzvat, aby žalobu opravil nebo doplnil, teprve v době, kdy usnesení o zamítnutí žádosti je v právní moci. Až v této době (v době, kdy žalobce již nemůže spoléhat na to, že mu bude soudem ustanoven zástupce z řad advokátů) lze od žalobce důvodně očekávat, že vady žaloby odstraní buď sám nebo prostřednictvím zástupce, kterého si zvolí, když teprve jeho nečinnost (neodstranění vady žaloby) v tomto období může být procesně sankcionována odmítnutím žaloby podle ustanovení § 43 odst. 2, věty první, o. s. ř. Nepostupuje-li tímto způsobem, je odůvodněn závěr, že soud odňal žalobci možnost jednat před soudem.

Za dovolacího řízení dále vyšlo najevo, že řízení před soudy obou stupňů je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. K této vadě dovolací soud ve smyslu ustanovení § 242 odst. 3, věta druhá, o. s. ř. přihlédl, i když nebyla uplatněna v dovolání.

Soud prvního stupně usnesením ze dne 25. 2. 2013 ustanovil žalobcům a) a b) zástupce z řad advokátů „pro řízení o dovolání“, ačkoliv soudy dříve za řízení jejich žádostem v tomto směru – při nezměněném skutkovém základu o jejich poměrech – nevyhověly; zatímco zamítnutí žádostí soudy zdůvodnily tím, že žalobci a) a b) žalobami pro zmatečnost uplatňují právo „svévolně nebo zřejmě bezúspěšně“, je při rozhodování o ustanovení zástupce z řad advokátů pro řízení o dovolání rozhodné, že dovoláním bylo napadeno usnesení soudu, proti němuž je dovolání přípustné. S těmito názory nelze souhlasit.

Účastník občanského soudního řízení uplatňuje ve smyslu ustanovení § 138 odst. 1 o. s. ř. právo svévolně tehdy, činí-li procesní úkony nikoliv v zájmu ochrany svých subjektivních práv, ale jen zlovolně (při vědomí, že tím svá práva neochrání a ani ochránit nechce) a se záměrem způsobit jinému škodu nebo jinou újmu, popřípadě alespoň procesní obtíže. O zřejmě bezúspěšné uplatňování práva jde ve smyslu ustanovení § 138 odst. 1 o. s. ř. zpravidla tehdy, je-li již ze samotných údajů (tvrzení) účastníka nebo z toho, co je soudu známo z obsahu spisu nebo z jiné úřední činnosti nebo co je obecně známé, bez dalšího nepochybné, že požadavku účastníka nemůže být vyhověno. O zřejmě bezúspěšné uplatňování (řádného nebo mimořádného) opravného prostředku se pak jedná zejména tehdy, jestliže byl podán opožděně, osobou, která k němu není (subjektivně) oprávněna, nebo je objektivně nepřípustný, nebo jestliže (s přihlédnutím ke všemu, co je soudu známo) je bez dalšího nepochybné, že opravný prostředek nemůže být úspěšný.

Pro závěr, zda se jedná ve smyslu ustanovení § 138 odst. 1 o. s. ř. o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování práva, je třeba použít v řízení před soudem prvního stupně, v odvolacím řízení nebo v dovolacím řízení stejná (shodná) hlediska. Je-li tedy například již ze samotných tvrzení žalobce zřejmé, že jím podané žalobě nemůže být vyhověno (a představuje-li tedy žaloba zřejmě bezúspěšné uplatňování práva), jde o zřejmě bezúspěšné uplatňování práva též v odvolacím řízení a v dovolacím řízení, aniž by tu bylo významné, co je vlastním předmětem přezkumu odvolacího nebo dovolacího soudu. Uvedený závěr vyplývá již ze samotné povahy věci; nedává dobrý procesní smysl úvaha, že předmětem odvolacího nebo dovolacího řízení je (v nemeritorních otázkách) řádně uplatněné právo žalobcem, je-li bez dalšího nepochybné, že samotné žalobě nemůže být vyhověno.

V projednávané věci nelze – s ohledem na to, že dovolání žalobců a) a b) je proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 20. 9. 2012 „objektivně“ přípustné – úspěšně dovozovat, že by nešlo ze strany žalobců a) a b) o zřejmě bezúspěšné uplatňování práva, jestliže – jak dovodil soud prvního stupně a odvolací soud – zřejmě bezúspěšně uplatnili žaloby pro zmatečnost proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 1. 2011. Závěry soudů o tom, zda ze strany žalobců a) a b) se v projednávané věci jedná o zřejmě bezúspěšné uplatňování práva, jsou tedy vzájemně si protiřečící (vnitřně rozporné). V zájmu ochrany práv žalobců v řízení před soudy (podle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod má každý právo na právní pomoc v řízení před soudy od počátku řízení) musí soudy znovu (požádají-li o to žalobci a/ a b/) uvážit, zda žalobci v projednávané věci vskutku uplatňují právo zjevně bezúspěšně, když – jak vyplývá z výše uvedeného – hlediska pro rozhodování o ustanovení zástupce z řad advokátů účastníku podle ustanovení § 30 o. s. ř. jsou ve všech stupních občanského soudního řízení shodná.

Z uvedeného vyplývá, že usnesení odvolacího soudu v napadeném výroku, jímž bylo potvrzeno usnesení soudu prvního stupně o odmítnutí žalob pro zmatečnost, není správné. Nejvyšší soud je proto v tomto výroku, jakož i v akcesorickém výroku o náhradě nákladů řízení zrušil (§ 243b odst. 2, část věty za středníkem, o. s. ř.). Vzhledem k tomu, že důvody, pro které bylo zrušeno usnesení odvolacího soudu, platí i na usnesení soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud ve výrocích o

odmítnutí žalob pro zmatečnost a o náhradě nákladů řízení i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně (Krajskému soudu v Brně) k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3, věta druhá, o. s. ř.).